

Avrupa Birliği'nde Türkiye'nin Üyelik Sürecine Yönelik Algıların Dönüşümü

Mustafa Yıldız¹

Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinde pozitivist mantığın teorilerinden güç, çıkar ve egemenliği ön plana çıkaran realizmin kimi alanlarda yeterince açıklayıcı olamaması neticesinde kimliğin, sosyalleşmenin, algıların incelendiği yaklaşımlar tarafından önermeler geliştirilmiştir. Avrupa Birliği üyeliği için 55 yıldır bekleyen Türkiye'nin Birliğe üyelik sürecine Avrupa Birliği açısından bakıldığında, Birlikte kamuoyunun Türkiye'yi nasıl algıladığı, bu algıların zamanla dönüşüp dönüşmeyeceği, Türkiye'nin üyeliğini pozitif yönde etkilerken aynı zamanda Birliğin hedeflerine ulaşması açısından nasıl evrilebileceği gibi konular oldukça önemli gündem maddeleri olmaktadır. Bu çalışmada 21. yüzyılın ikinci on yılı geride kalmak üzereyken Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinde Avrupa Birliği'nde kamuoyunun algıların son yıllarda ciddi bir değişimin etkisinde olup olmadığı konusu inşacı bir mantıkla incelenmeye çalışılacaktır. Üyelik yolculuğunda ortak anlayışlar etrafında şe-

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi Mustafa Yıldız, Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

killenen algıların ve tarafların birbirlerine karşı oluşturdukları kalıpların anlaşılması önemlidir ve son yıllarda Avrupa Birliği kamuoyunda artan popülist söylem de bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği'nin bütünleşme sürecinde Birliğe üye devletlerin halklarının Birlik politikaları hakkındaki görüşleri ikinci plana atılmış ve bu görüşler gözle görülür şekilde daha az incelenmiştir. Fakat Birliğin genişleme dalgalarıyla üye sayısını ilk kurulduğu yıllara göre dört katından fazla artırması ve kamuoyu görüşlerinin daha çok aranır olmasıyla bu durum değişmeye başlamıştır. Birlik içinde sıklıkla görülmeye başlanan demokrasi açığı, bütünleşme sürecinde periyodik olarak artan Parlamento'nun yetkileri ve Parlamento'nun kamuoyunun en çok sesini duyurabileceği platformlardan birini oluşturması kamuoyunun daha derin incelenmesini zorunlu kılan gelişmelerdendir. Nitekim 2005 yılında Hollanda ve Fransa'daki Anayasal Antlaşma için yapılan referandumun reddedilmesi ve 2018'de süreci devam eden Brexit görüşmeleri kamuoyunun baskın şekilde etkisinin çok çarpıcı olarak görülmesine verilecek örnekler olarak gösterilebilir (Lemardeley, 2013).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda da kamuoyu görüşünün eskiye oranla daha fazla dikkate alınması gerekmiştir. Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin her daim destekçisi olan Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği içindeki seçkinlerin aksine Avrupa Birliği üye ülkelerindeki kamuoyunun Türkiye'nin üyeliğine bakışı daha olumsuz olmuştur ve gittikçe bu olumsuz bakış açısının oranı artmaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin genişleme dalgasında Türkiye'nin bu ülkelerle aynı perspektifte bir yola sokulmaması ve önüne Katma Protokol'de olduğu gibi bu sefer üyelik için zamana bağlanmış bir yol haritasının serilmemiş olması gerçeği sıklıkla

birliğin "hazmetme kapasitesine" veya "entegrasyon kapasitesine" bağlanmıştır (Esen, 2007). Bu da ancak kamuoyu yoklamalarıyla belirlenebilecektir. Avrupa'nın müşterek kimliğini belirlemede ulusal ve Avrupa seviyesindeki birimler birbirini etkilemekte ve tekrar tekrar bu kimliği inşa edebilmektedirler (Rumelili ve Cebeci, 2015). Kamuoyunun algılarının şekillendiği kamuoyu yoklamaları da işte bu noktada Birliği oldukça derinden etkilemektedir. Nitekim Eurobarometer'ın 1999-2002 arası yaptığı anketlerde Birliğe aday ülkelerin halkları en fazla Türkiye'nin üyeliğine itiraz göstermişlerdir ve bu oran anketlere katılanların yarısına çok yakın seyretmiştir (Yavçan, 2017). Bu durum o dönemde Türkiye'ye neden kesin hatları çizilmiş bir yol haritası verilmediğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Mevcut zaman diliminde Türkiye'nin en büyük savlarından bir tanesi bu genişleme dalgasında üyelik perspektifi sunulan bazı ülkelerden (özellikle Bulgaristan ve Romanya) daha olumlu insan hakları ve kişi başına düşen milli gelir verilerine sahip olunmasıdır. Bu anketlerde tüm ülkelerin gerisinde kalmamız bize Avrupa Birliği'nde kamuoyunun görüşlerinin Birliğin çıkarlarıyla örtüşmedeki tutarlılığını göstermektedir.

2000'li yıllarla beraber göç ve terörizm gibi konuların Birlik ajandasına daha fazla girmeye başlamasıyla Türkiye'ye dönük kamuoyu algılarında da olumsuz görüşler artmaya başladı. Almanya'da Angela Merkel'in ve Fransa'da Nicolas Sarkozy'nin iktidara gelmesi Birliğin lokomotifi durumunda bulunan iki ülkede yaşanan değişimi gözler önüne sermiştir. İki lider de sıklıkla Türkiye'nin üyeliğine karşı olduklarını ve Birliğin sınırlarını çizmesinin vaktinin geldiğini dile getirmişlerdir (Welle, 2009). Elbette ki bu duruma sadece Avrupa Birliği'ndeki kamuoyu sebep olmamıştır. Devletlerin politika değişimleri ve kamuoyu görüşleri birbirlerini etkilemişler ve Birliğin çıkarlarına uygun olduğu düşünölen ortak bir inançla

bu etkileşimden çıktılarını biriktirmişlerdir. Türkiye'nin Birliğe üyeliğine alternatif olarak geliştirilen imtiyazlı ortaklık fikri bu aşamada Birlik kamuoyunun taleplerini karşılayacak şekilde formüle edilmek istenmiştir. Geniş bir açıdan bakıldığında bu farklı bir tabanda ortaklığı sürdürme ve geliştirme fikrinin günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Burada vurgulanması özellikle gereken husus bu fikrin Avrupa Birliği'nde devamlı olarak değişen algılara uygun olarak varyasyonlara tabi tutulmasıdır. Bu durum bizlere Birliğe yeni üye olma konusunda yapı ile edenin birbirlerini oldukça derinden etkilediğini ve birbirlerini karşılıklı olarak inşa ettiklerini göstermektedir.

2010 yılı ve sonrası ise Avrupa Birliği – Türkiye ilişkileri açısından oldukça durgun seyreden bir süreci beraberinde getirmiştir. Birliğin önemli bir krizi yönetmek zorunda olması, yeni üyelerin Birliğe dâhil edilmesine olan kuşkucu bakış açısı, göç ve terörizm gibi konuların yoğunlaşarak Birlik politikasına dâhil edilmesi önemli bir açıdan Avrupa Birliği'ndeki kamuoyunu da etkilemiştir. Bunun yanında Türkiye'nin kimliğinin Avrupalı kimliğinin bir parçası olmadığı da özellikle sağ görüşlü tabanın kendine motivasyon noktası olarak aldığı görüşü yansıtmaktadır (Pieters, 2015). Bu süreçte Türkiye'nin Birliğin entegrasyon kapasitesine ulaşması nedeniyle Birlik dışında tutulmasına ek olarak Türkiye'nin kendini tanımladığı kimliğin Birlik kamuoyunun kültürel ve sembolik değerlerine uymaması algısı da bir diğer faktördür. Bu durum kendini Birliğe üye devletlerde yapılan genel seçimlerde göstermektedir. Türkiye'nin üyeliğine kimliksel bazda karşı çıkan ve Avrupalılığın müşterek kimliğinin bir parçası olmadığını dile getiren aşırı sağcı partilerin aldığı oylar Almanya, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde artmıştır ve bu partilerin liderlerinin beyanlarının halkta yankısının daha büyük olduğu görülmektedir. Aşırı sağcı kanatların Türkiye algısı da diğer politikaları gibi sadece bir devlete ait milliyetçi söylemlerin ötesine geçmiş,

temelde devletlerde başlayan bu algının Avrupa'yı kolektif bir şekilde sarması şeklinde şekillendirilmektedir. Nitekim bu devletlerdeki aşırı sağcı liderlerin düşüncelerini paylaştıkları, ortak tavır ve tutum değişikliği geliştirmek için girişimlerde bulunmaları, yeni bir genişlemeye dolayısıyla Türkiye'ye de karşı etkin bir lobi faaliyetinde bulunmaya çalışmaları Avrupa Birliği'ndeki kamuoyunun algısını şekillendirmenin ve mevcut algının bu faaliyetleri şekillendirmesinin sonucudur.

Öte yandan; Avusturya, Polonya ve Macaristan gibi ülkelerin göçmenler konusundaki tutumlarının sertleşmesini takiben sınır güvenliği konusunda önemli çalışmalar yürüttükleri gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar temelinde entegrasyon fikriyle doğan bir oluşumun içinde bu felsefeye uymayan çatlaklar oluşturmaya başlamıştır ve kendinden bağımsız bir öteki anlayışını daha net hatlarla çizmeye başlamıştır. Ötekinin kimliğini bir tehdit unsuru olarak gören bu anlayış bu ülkelerdeki kamuoyu algısını da değişime uğratmaktadır. Türkiye'nin Birliğe üyeliği konusundaki kamuoyu algısının daha olumsuz bir havaya bürünmesinin bir nedeni de Türkiye'nin yaratılan bu öteki ve tehdit oluşturan alana dair algının yayılmasına dönük çabadır.

Türkiye'nin çok uzun yıllar boyunca Birliğe üye olamamasında yıllardır önem verilmeyen Avrupa Birliği'ndeki kamuoyu algısının yarattığı etki 21. yüzyılın ikinci on yılında başköşedeki yerini almış durumdadır. Türkiye'nin Birliğe dâhil olmasına dönük olumsuz algılar kültürel ve sembolik bağlamda devam etmektedir. Bunun yanında kamuoyunun algıları Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin dâhil olma sürecindeki gibi hazmetme kapasitesi gibi gerekçelerin yanı sıra Avrupalılığın müşterek kimliğine uymama ve ötekileştirme gibi gerekçeler de eklendi. Ortak değerlere ve çıkarlara sahip olunmadığı algısı Türkiye'nin mevcut ilişkilerine dönük kamu-

oyu algısında da gözlemlenmektedir. Ocak ayında Fransız lider Macron'un Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'la yapmış olduğu görüşmenin ardından yaptığı açıklamalar ve Birliğin ortak değerlerine yaptığı vurgu da bu gözlemin siyasal alana birincil düzeyde yaptığı etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Yine bu görüşmenin sonunda Macron'un Türkiye'ye farklı bir ortaklık zemininde ilerlemeyi teklif etmesi ve yeni müzakere fasıllarının açılmasının çok uzaklarda bir ihtimal olduğunu vurgulaması da Türkiye'nin mevcut kimliğinin Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından kendilerine uyumlu algılanmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Hiç kuşkusuz ki kimlik oluşumu iç ve dış birtakım faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin kamuoyundaki Türkiye'nin üyeliğine dönük algı da bu faktörlerden biridir. Birliğe üye ülkelerdeki halkların da Türkiye'nin üyeliğine atfettiği anlam zaman içinde değişime uğramıştır. Türkiye'nin üyeliğine dönük algının olumsuzluğu gittikçe daha çok kimliksel düzeye kaymış, kamuoyunun Türkiye'ye yüklediği olumsuz anlam Türkiye'nin Birliğin değerlerine sahip olmadığı yönünde artmıştır. Değişime uğrayan algının odak noktası Türkiye'nin Birliğe üyelik için gerekli normları gerçekleştirmek için yeterli motivasyona sahip olmadığı ve mevcut yapısıyla ileride bu normları gerçekleştirmek için girişimde bulunmayacağıdır. Türkiye'nin bu normlara uymasının beraberinde Birliğin çıkarlarında da ortak bir noktaya geleceği kabulünü içinde barındıran bu anlayış Birliğin çıkarlarıyla kamuoyu algısının birbiriyle ilintili ve birbirini oluşturduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin gittikçe olumsuzluğu artan kamuoyu algısını değiştirmede ne yapabileceğine dair düşünüldüğünde ise kendisine yüklenen anlamların değişken ve yeniden inşa edilebilir olduğunu vurgulamak gerekir. Birliğin

normlarına daha fazla uyum gösterme konusunda atılacak somut adımlarla Türkiye'nin üyeliğine dönük olumsuz algı yeniden inşa sürecine girebilecektir. Bunun yanında, Keck ve Sikkink'in tanımladığı " bumerang etkisi" (yerel aktörlerin uluslararası aktörler üzerinden iç siyaseti etkilemeleri) da bu algının değişmesine katkıda bulunabilir. Aşırı sağın yükselme pratiğine benzer şekilde Avrupa Birliği'nin içindeki Türkiye'nin üyeliğini isteyen yerel aktivistlerin desteklenmesi ve Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin kaçınılmazlığı konusunda Avrupa Birliğindeki kamuoyu algısının değişmesi hususunda etki yaratılmaya çalışılması sağlanabilir. Avrupa Birliği-Türkiye arasındaki ilişkilere yeniden ivme kazandırmanın yolu mevcut algıların yeniden inşa edilmesi ve ilişkilerde farklı anlayışlarla yaklaşması sayesinde gerçekleşebilecektir. Bu ivmenin başlangıç noktası ise Avrupa Birliği'ndeki kamuoyu algısının olumlu şekilde yeniden inşa edilmesidir. Türkiye'nin üyeliğine dönük en olumsuz görüşlerden birine sahip Avusturya'nın dönem başkanlığına gidilen 2018'in ikinci yarısında Avrupalı kamuoyunun gözündeki Türk algısını değiştirmeye yönelik çalışmalarda bulunmak sivil toplum kuruluşlarının ve baskı gruplarının en temel görevi olmalıdır.

Kaynakça

Esen, A.T. (2007, 8 Mayıs). Avrupa Birliği'nin hazmetme kapasitesi ve Türkiye'nin üyeliği: Tanımlar ve yorumlar. Tepav, Erişim adresi (02.05.2018): http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250278r1539.Avrupa_Birligi__nin_Hazmetme_Kapasitesi_ve_Turkiye__nin_Uyeligi__Tanimlar_ve_Yorumlar.pdf

Lemardeley, R. (2013, February 4). Democratic deficit and public opinion in the EU: A trust issue? Nouvelle Europe, Erişim adresi (01.05.2018): <http://www.nouvelle-europe.eu/en/democratic-deficit-and-public-opinion-eu-trust-issue>

Pieters, J. (2015, December 7). Wilders Denounced Over "Turkey, You are not Welcome Here" Video. NLTIMES, Erişim adresi (03.05.2018): <https://nltimes.nl/2015/12/07/wilders-denounced-turkey-welcome-video>

Rumelili, B., & Cebeci, M. (2015). Theorizing European Identity: Contributions to Constructivist IR debates on Collective Identity. In V. Kaina, I. P. Karolewski, & S. Kuhn (Eds.) *New Approaches and Recent Empirical Evidence* (p. 18). London: Routledge.

Welle, D. (2009, 11 Mayıs). Sarkozy ve Merkel'den imtiyazlı ortaklık önerisi. Deutsche Welle, Erişim adresi (03.05.2018): <http://www.dw.com/tr/sarkozy-ve-merkelden-imtiyazli-C4%B1-ortakli-C4%B1k-C3%B6nerisi/a-4242075>

Yavçan, B. (2017). Avrupa Birliği'nde Türkiye Algıları. İçinde B. Akçay, & S. A. Açıkmeşe (Eds.) *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri* (s. 4). Ankara: Seçkin.